

Toomas Kotkas, *Royal police ordinances in Early Modern Sweden: The emergence of voluntaristic understanding of law* (Leiden: Brill 2013). 233 s.

För Gud, kungen eller riket? Toomas Kotkas bok behandlar synen på lag och ordning (politik) i det tidigmoderna Sverige (1523–1718). Det var en ordning baserad på de medeltida lagarna, men där kungamakten också kunde utfärda särskilda förordningar. Genom att studera dessa förordningar kan Kotkas visa att användningen av och syftet bakom lagarna förändrades. Under periodens första hälft menar Kotkas att förordningar användes för att upprätthålla den traditionella ordningen och legitimerade den sittande makten. Under mitten av 1600-talet började dock förordningar att spegla ett mer aktivt förändringsideal. Förordningar speglade nu i allt större grad den sittande maktens strävanden. Detta bör, enligt Kotkas, förstås som början till ett mer modernt sätt att förstå och använda lagar – ett skifte som inom forskningen oftast förknippats med det tidiga 1800-talets Sverige.

Det var framför allt argumenten för och motiven bakom förordningarna som skiftade fokus, från religion och politik vid Gustav Vasas trontillträde, till ekonomi från mitten av 1600-talet. Med politiska argument motiverades nya förordningar för rikets, folkets och den goda ordningens skull. Religiösa argument grundades till en början på Guds vrede, för att senare innehålla inslag av en välsignande gud; att riket välsignats med goda naturresurser. Med ekonomiska argument började handel och rörlighet lyftas fram som viktiga medel för riket att nå välstånd, vilket stämmer väl med uppkomsten av den mer positiva gudsbilden. Kotkas förklarar detta med en expansiv svensk ekonomi och protoindustriell produktion som växte fram i Sverige under 1600-talet.

En ytterligare aspekt är hur dessa förordningar förhöll sig till de medeltida lagarna. Kotkas menar att de senare länge utgjorde stommen för nya förordningar; nya kungamakter förordade egentligen inte något nytt, endast bekräftade det som medeltida lag redan förkunnat. Mot mitten av 1600-talet börjar emellertid mer självständiga förordningar komma fram. Detta innebar att kungamakten i större utsträckning frångick de medeltida lagarna. Betoning på ekonomiska argument tillsammans med uppkomsten av självständiga förordningar bör således uppfattas som tecken på en ny syn på lagars användningsmöjligheter.

Rent konkret är det alltså själva lagtexten som utgör Kotkas undersökning; vilka problem förordningarna reglerade, varför just vissa problem blev föremål för reglering, hur enskilda förordningar argumenterades fram och legitimerades, samt hur förordningar förhöll sig till medeltida lag. För att besvara dessa frågor delar Kotkas in förordningarna i fem övergripande ämneskategorier. Med en ungefärlig översättning lyder kategorierna som följer:

samhälls- och social ordning och religion, allmän säkerhet och ordning, fattig- och hälsovård tillsammans med utbildning och kultur, ekonomiska system och yrken, samt infrastruktur. Genom att använda en ämneskategorisering som denna illustrerar Kotkas bredden i förordningarna och den kvantitativa spridningen. Ekonomiska system och yrken består som den överlägset största kategorin perioden igenom, men samtliga ämnen finns representerade. Metodens främsta bidrag är emellertid Kotkas slutsats att vissa förordningar upprepas och att samma problem återkommer i ny form. Något svar på varför det var så förekommer inte, men Kotkas spekulerar kring olika möjligheter: att implementeringen misslyckades, att en ny regent tillträdde som behövde legitimera sin makt eller att justeringar mot äldre förordningar behövde göras.

Vid sidan av förordningarna förekommer också en diskussion om politibegreppets historia. Politi är ett begrepp som under den här perioden användes i lagstiftningen under betydelsen god ordning. Under 1800-talet avgränsas begreppet till att beteckna en viss yrkeskår med uppgiften av upprätthålla ordning och säkerhet: polisen. Med sin ämneskategorisering visar Kotkas att politi inbegrep en bred idé om vad som bidrar till en god ordning. I förordningar under 1600-talet finns emellertid antydningar till att politi i landets städer började avgränsas till sociala problem, som exempelvis fattigdom, brott, lösdriveri och hälsovård. Enligt Kotkas utgör en sådan förändring starten på en successiv avgränsning mot det moderna polisbegreppet.

Diskussionen om återkommande förordningar och politibegreppets historia är intressanta förtjänster av Kotkas kategoriseringsmetod, men de skuggas av andra analytiska poänger hos Kotkas, poänger som är mindre beroende av en ämnesindelning. Ett exempel på detta är hur Kotkas öppnar för frågan om den vanliga undersåtens möjligheter att påverka den styrande makten. Kotkas visar att initiativ till förordningarna ofta kom just underifrån. På så vis talar författaren om en slags kommunikativ grund för utfärdandet av nya förordningar snarare än kontroll ovanifrån. Dessutom förekommer i förordningarna ospecificerade referenser till medeltida lag som tyder på förekomsten av en allmän kunskap hos befolkningen om det samma.

Ett återkommande problem, som troligtvis är kopplat till hur Kotkas analyserar de fem huvudkategorierna, är dialogen med den svenska forskningen. Det hade varit intressant att följa en djupare diskussion med svensk forskning om relationen mellan kungamakten och befolkningen, precis som det hade varit intressant att följa Kotkas i dialog med tidigare forskning om varför samma ärenden återkom i förordningarna; detta hade kunnat fördjupa analysen om hur lagstiftning förändrats, vilka drivkrafter eller omständigheter som faktiskt leder till förändring, något Kotkas inte

behandlar men uppenbarligen har fog för att spekulera över.

I stället är det främst i ett internationellt rättshistoriskt forskningsläge Kotkas placerar sin undersökning, där författaren för en kontinuerlig dialog med framför allt tysk forskning inom området. Kotkas undersökning bör dock inte endast ses som ett bidrag till svensk och europeisk rättshistoria, utan också ges en plats i historien om svensk politik och förvaltning. För även om författaren ibland brister i dialogen med den tidigare forskningen om det svenska samhället och om svensk politisk historia i synnerhet, kompenseras detta av tydliga förankringar i internationell rättshistorisk forskning. Förutom framväxten av en modern syn på lagstiftning visar Kotkas att synen på lag och ordning i Sverige under den här perioden kom att handla om mycket mer än maktlegitimering, om mer än att kontrollera sina undersåtar.

Stockholms universitet

JOSEFINE BERNDT

David Gudmundsson, *Konfessionell krigsmakt: Predikan och bön i den svenska armén 1611–1721* (Malmö: Universus Academic Press 2014). 256 s.

Hur fick man soldaterna i stormaktstidens arméer att möta fienden och riskera livet i stället för att springa därifrån? Och hur fick man dem att uthärda långa marscher i hunger, kyla och fukt? Religionen och prästerna som följde med i fält har ofta tillskrivits en stor roll. Ändå har vi hittills vetat ganska lite om krigets religiösa vardag och förkunnelsen i fält. I en avhandling framlagd på kyrkohistoriska institutionen vid Lunds universitet råder David Gudmundsson bot på detta. Han analyserar predikningar och böner samt olika regelverk och förordningar för att få veta mer om fältprästens roll. Syftet är att "förklara fältpredikans och fältbörens grundläggande tematik och funktion, och i samband med det ompröva uppfattningen inom äldre forskning att fältpredikan framför allt var gammaltestamentligt präglad". Avhandlingen uppfyller detta syfte, men en av dess förtjänster är att den också tecknar en bredare bild.

Kapitel två utgörs av en genomgång av livet i fält som ger många intressanta inblickar i vardagen. Korum skulle hållas morgon och kväll och prästerna hade ett särskilt ansvar att trösta soldater efter slag och se till att de som var döende fick nattvarden. Kapitel tre är en genomgång av predikningar, psalmer och andaktslitteratur som användes i fält. Därefter diskuterar författaren "Erbjudna identifikationer" i tre kapitel: "Rätt kristen", "Svensk undersåte" och "Kristelig soldat". Här analyseras olika fältpredikningar utifrån dessa teman och i tydlig dialog med tidigare svensk och internationell forskning.